

Nr 55.

Av herr **Ström, Fredrik**, om rätt för kommuner att anvisa medel till luftvärn.

Frågan om behörighet för kommunerna att anslå medel till lokalt luftvärn har vid flera tillfällen under förra året varit föremål för riksdagens behandling utan att något positivt resultat vunnits. Orsaken härtill har i stort sett varit, att man ansett formella hinder föreligga för en ändring av förhållandena. Det är måhända ursäktligt, att man vid lagtima riksdagens behandling ännu ansåg sig böra behandla detta spörsmål ur dessa föga reella synpunkter. Man hade nämligen icke då de fruktansvärda erfarenheter om innebörden av hänsynslösa luftanfall mot oskyddade orter, som man sedan fått. Frågan blev emellertid aktuell även under urtima riksdagen, utan att något gjordes för att få en ändring till stånd.

I juni 1939 beslöto stadsfullmäktige i Västervik att för anskaffande av luftvärnskanoner anvisa ett anslag å 145,000 kronor. Föreningen för Västerviks luftvärn skulle anskaffa luftvärnspjäserna och överlämna dem till staten.

I besvär över stadsfullmäktiges beslut anfördes i stort sett, att stadsfullmäktige överträtt sin befogenhet och att beslutet stode i strid med lag och författning. Då Västervik tyngdes av dålig ekonomi och höga skatter, funnes ingen rimlig anledning för staden att låta uttaxera medel för ett ändamål, som det tillkomme statsverket att fylla.

Länsstyrelsen i Kalmar län lämnade besvären utan bifall och yttrade bland annat: »Med hänsyn till de förpliktelser och befogenheter, som genom de senaste årens lagstiftning tillagts kommunerna ifråga om det civila luftskyddets uppbyggande, synas åtgärder för skydd mot luftfara numera vara att hänföra till sådana gemensamma hushållningsangelägenheter, vilka kommunen författningsenligt äger att själv vårda. Då anskaffandet av lokalt luftvärn uppenbarligen utgör ett viktigt led i strävandena att tillgodose behovet av sådant skydd finner länsstyrelsen, att stadsfullmäktige genom klandrade beslutet icke kan anses hava handlat i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskridit sin befogenhet.»

Besvär över länsstyrelsens utslag anfördes hos regeringsrätten, som anförde: »Enär anskaffande av vapen för militärt ändamål icke tillhör de angelägenheter, som kommun äger vårda, samt stadsfullmäktige följaktligen genom det klandrade beslutet överskrider sin befogenhet finner Kungl. Maj:t skäligt att med ändring av länsstyrelsens utslag upphäva samma beslut.»

Detta regeringsrättens utslag fälldes av tre ledamöter. Två ledamöter voro av skiljaktig mening och funno ej skäl att göra ändring i det domslut, vartill länsstyrelsen kommit. Som motivering anfördes, att stadsfullmäktige med

hänsyn till för närvarande rådande särskilda förhållanden samt vad i målet blivit upplyst angående värdet av staden tillhöriga fastigheter och anläggningar icke genom beslutet överskridit sin befogenhet.

Under hänvisning till detta regeringsrättens utslag interPELLERADE herr Janson i Frändesta socialministern, huruvida han avsåge att vidtaga sådana åtgärder, att tidigast möjligt under 1940 års lagtima riksdag förslag till sådan ändring av kommunallagen avlämnades, att kommun finge rätt att anvisa medel till anskaffning av luftvärnsmateriel.

Denna interpellation besvarade dåvarande socialministern den 9 december 1939 och hänvisade bland annat till riksdagens behandling 1938 och 1939 av frågorna dels om befrielse från skattskyldighet för gåva till luftvärdet, dels om rätt för Kungl. Maj:t att mottaga bidrag från kommun till anskaffning av luftvärns pjäser till hemortens försvar. Själv betonade statsrådet skillnaden mellan luftvärn och luftskydd och framhöll, att kommunerna ifråga om luftskyddet redan hade åtskilliga rättigheter och skyldigheter. Statsrådet sade sig hysa samma uppfattning, åt vilken riksdagen *tidigare* givit uttryck. Kommunernas beskattningsrätt vore också en synnerligen komplicerad fråga, som tarvade noggrant övervägande. Med hänsyn härtill sade sig statsrådet icke hava för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att i nu ifrågavarande hänseende vidtaga åtgärder för ändring av gällande lagstiftning.

Då den föreliggande frågan alltså icke kom att bli va föremål för urtima riksdagens behandling har jag med hänsyn till numera vunna erfarenheter ansett skäl föreligga att ånyo bringa densamma på riksdagens bord och önskar till stöd härför anföra följande.

Innebörden av begreppet »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» såsom området för den kommunala kompetensen har sedan kommunallagarnas tillkomst undergått och undergår allt fortfarande en utveckling, som betingats av vid varje tidpunkt rådande förhållanden. Ofta torde utvecklingen hava påverkats av en önskan att åstadkomma en något så när jämn fördelning av kostnaderna på staten och den lokala förvaltningen. Otivelaktigt har denna synpunkt varit vägledande, då man iklätt kommunerna skyldigheter i avseende å luftskyddet men förvägrat dem att bekosta luftvärn. I bägge fallen gäller det åtgärder för bevarande av civilbefolkningens moraliska motståndskraft, alltså rena försvarsåtgärder. Det berättigade i detta resonemang torde bevisas därav, att staten dokumenterat sitt intresse för det lokala luftskyddets organisation därigenom att staten lämnar bidrag med större delen av kostnaderna för luftskyddsrum för den aktiva luftskyddspersonalen. Beträffande de offentliga skyddsrummen för gatutrafikanter föreligger också förslag om enahanda statsbidrag. Kunna alltså kostnaderna för luftskyddet uppdelas på staten och kommunerna, synes icke heller något hinder böra föreligga för kommunerna, att i den mån de så vilja och kunna bidra till sitt skydd genom att bevilja anslag till luftvärn. Att i nuvarande situation söka fastlåsa kommunerna i en tvångströja av principer, där de reella förhållandena lämnas obeaktade, kan icke vara rimligt. Då kommunmedlemmarna få bära de offer, ett luftanfall medför, böra de också äga möjlighet att i

mån av förmåga vidtaga de skyddsåtgärder, som äro mest rationella. Ty kommunerna hava ett legitimt intresse av att skadegörelsen i hemsökelsens stund blir så ringa som möjligt. Ett effektivt luftvärn är härvid av största betydelse, såsom erfarenheterna från Finland visa. Luftskyddschefen i Helsingfors har också i ett flertal uttalanden med skärpa understrukt detta.

Beträffande frågan om kommunernas befattning med det lokala luftskyddet må erinras därom, att konstitutionsutskottet i sitt utlåtande med anledning av en inom andra kammaren väckt motion nr 75 av herr Åqvist bland annat framhållit (nr 19/1939), att en viss osäkerhet understundom kommit till uttryck angående kommunernas behörighet att även i andra fall, än där de genom den nya luftskyddslagstiftningen uttryckligen ålagts vissa skyldigheter med avseende å det lokala luftskyddet, vidtaga åtgärder på området. Förhållandet torde enligt utskottets mening framför allt bottna däri, att det i förarbetena till luftskyddslagstiftningen betonats, att luftskyddet i främsta rummet vore en statens angelägenhet. Utskottet konstaterade, att ganska långt gående undantag emellertid måst göras från denna princip. Sålunda hade kommunerna i dessa författningar uttryckligen ålagts vissa skyldigheter ifråga om luftskyddet. Man torde emellertid enligt utskottet kunna antaga, att de även för andra fall i praxis komme att anses äga behörighet att vidtaga åtgärder på förevarande område. Utskottet erinrade, att föredragande departementschefen i proposition nr 274 till 1939 års lagtima riksdag med förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen — vilken i första hand åsyftar att närmare bestämma kommuners och enskildas skyldighet att medverka vid luftskyddets förberedande — också fällt ett uttalande, varav framginge, att det vid propositionens utarbetande förutsattes, att kommunerna frivilligt kunde åtaga sig ansvaret för vissa kostnader med avseende å luftskyddet.

Enligt min uppfattning föreligger icke någon reell skillnad mellan luftskydd och luftvärn. I bägge fallen gäller det åtgärder av lokal karaktär, som äga samband med varandra och som också i viss mån måste bedömas i ett sammanhang, så att tillgängliga medel för skyddsåtgärder bliva begagnade på det mest rationella sättet. I detta avseende äro de vitt artskilda från andra försvarsåtgärder som gälla riket som helhet. Lika väl som brandväsendet är kommunalt, bör luftskyddet och luftvärnet få anses hava kommunal karaktär i sådan utsträckning, att kommunerna åtminstone icke skola hindras vidtaga åtgärder för sitt skyddande mot luftanfall. Att för kommunala medel anskaffat luftvärn skall ställas till de militära myndigheternas förfogande, torde icke särskilt behöva påpekas.

Såsom jag ovan erinrat, har området för kommunernas behörighet med samhällslivets utveckling i praxis kommit att omfatta allt flera uppgifter. Någon ändring av kommunallagarna har därför icke behövt ske. Konstitutionsutskottet har också i sitt ovan åberopade utlåtande framhållit, att, därest erfarenheterna framdeles skulle utvisa, att ett behov föreläge av preciserade bestämmelser angående kommunernas allmänna behörighet ifråga om luft-

skyddet, reglerna härom enligt utskottet icke borde införas i kommunallagarna utan i den speciella luftskyddslagstiftningen.

Med anledning av vad konstitutionsutskottet sålunda anfört, synes lagstiftning i här ovan berört avseende lämpligen böra ske antingen i form av särskild lagstiftning — såsom exempelvis beträffande förordningen om rätt att vid taxering för statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåva till luftvärdet — eller ock ingå i den speciella luftskyddslagstiftningen. Den lämpligaste anordningen torde få närmare övervägas.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag,

att riksdagen ville gå i författning om sådan lagstiftning, att kommun icke må vara förhindrad anvisa medel till luftvärn.

Stockholm den 23 januari 1940.

Fredrik Ström.